

kekre vagy a tóra „próbálkozni“. A tóban keszegek ivtak és szaporodtak és bizony néha egész tepsirevalót összefogdosott belőlük. Olykor pedig csak szemlélődött a tó partján; nézte a libáit, amint csipogó, kis sárga fiókáikkal vidáman uszkáltak a víz felületén, majd pedig hápogva adtak jelt a veszedelemről, ha a villásfarkú vérvörös kánya föltűnt a közelségben.

A ragadozó madarak legutálatosabb példánya a kánya. Olyan, mint a lelkes állatok között az, aki orozva, gyáván tör a más javaira. Még csak tekintélye sincs, mint például a sasnak. A pusztai ember, ha meglátja a sast, a meghunyászkodásnak egy érdekes nemét érzi. Megbámulja a levegő királyának méltóságteljes fensőbbiségét és nem riogatja, nem kurhéz rá, mint a kányára. Nézi és szinte félve les rá, hogy nem-e visz el egy bürgéből, vagy a kácsákból, a libákból... És ezt is milyen előkelően! Nem a szájával veszi fel a földről, mint a kánya, amelyre magyaros káromkodással kiabál a juhász, vagy a pásztor, hogy elriassza és húsángot, kalapot dobál elébe... szidván:

— Kurhéjja!

(A paraszt nem is nevezi másnak, csak „kurhéj“-nak a kányát.)

Hanem hozzáálló előkelőséggel emeli föl prédáját a körmeivel és egy nyomással úgy a hasa alá szorítja, hogy többé moccanni se bír; míg a kánya szájában rugdalózik, csipog a kis liba, hogy az ember szinte megsajnálja és irigylit a ronda állattól.

Ezért ráértében gyakran ernyőt formál kezével a szélmolnár a szeme fölé és körülnéz, hogy nines-e veszedelem. Ha lát valami gyanus kóválygást, sietve hívja haza a jószágait: lili, lili... biri, biri... s ha elértik a szót a fehér madarak, repülve jönnek, mint a vadludak, haza, a gyepes dombra. És hogy a kutya is hasznos háziállatnak bizonyítsa magát, nagyokat csahint most „kontra“ gyanánt a levegőbe...

Ma is kedvesek ezek a dolgok és az álmódzó csöndben olyan jól esik az embernek elnézegetni őket. Hát még akkor, abban az időben!... Amikor még az élet örült robotja és az emberek lármás kergetődzése nem puhította el a fogékonyságot a természet romantikája iránt. S amikor még minden a nagy alkotás ősi zománcában ragyogott...

Ez az ősi zománc azonban lassankint kopni kezdett mindenfelé. Itt, ezen a bűbajos helyen is. Az emberek lelkében nemsokára föltámadt a terjeszkedési vágy, a vagyonszerzés utáni sóvárgás, mely azután nőtt és nő ma is, mint a hegyről lefutó lavina, amely épp' olyan vak és számítás nélküli volt kezdetben, mint aminő lesz akkor, amidőn majd leér a völgybe s a magakészítette katasztrófának rémes ordításától meg fog rémülni. A szív is kezdett eltérni régi tradícióitól. Egyenkint dobta ki magából a nemes emberei érzéseket, mint a léghajós a magával vitt terheket s az ősi ember szelidített állattá kezdett átvedleni. Az igények napról-napra nőttek, az indulatok fokunkint szilajodtak s az élet maga egy zürzavaros ködgomolylyá sűrűdött, amelyben immár nemesak a testvér a testvért, az apa a fiát és a fiu az apát téveszti össze, hanem még a feszületet vivő szentember sem találja meg az örök istenség tiszta és ragyogó oltárát.

A szegényből gazdag lett, mert sikerült neki kielégíteni a földéhségét; a gazdagból pedig szegény lett, mert sivárrá vált a szíve...

A rónavizeket lecsapolták s ezel megölték a benne vickándoó életet; a réteket is eltüntették sárga virágkoszorúikkal és nefelejtsbokraikkal; a szárnyasok árván maradtak és más házba költöztek, részint pedig örökre eltűntek az Alföld madár-faunájából. A kócsag például csak az emléket hagyta vissza és a seregélyekről is a szőlők és gyümölcsös kertek korhadó, öreg kerepelőfái beszélnek leginkább.

A pörgegatya pásztorok és gulyások sem fujják már a fűzfásipot, ők se ábrándoznak naphosszant a szerelemről és a mosolygó...

forгатják a bokor aljában. És a vadászok!... Haj, haj, ezek meg a sárgalevelű, régi újságokból olvassák, hogy volt nekik egyszer egy rejtelmes, csodás és nagy Eldorádójuk, amely letűnt, mint az életnek soha föl nem virradó hajnala. A nádasokat is kivágták, elpusztították, úgy, mint az erdőknek egy nagy részét és helyükbe buza- és kukorica-földeket varázsolt a kultúra.

Csak a malom maradt meg a régi világból, az azóta már megszürkült, megöregedett szélmolnárral együtt. És még egy: Dankó Pistának, a szintén elköltözött cigányfiúnak első szerelme, a dal, mely ma is él, ma is megcsendül a nép ajkán és száll, szomorú lelkek siráma gyanánt:

Nem fuj a szél, nem forog a dorozsmai szélmalom,

A termékeny, szüzi földet azután földarbolták. Azt mondták: éhes a nép!... Adni kell neki... Kikarózták az inzsellérek négy-öt holdas parcellákra és odaadták nekik... Nesztek, éljete!... Csak azután fizessetek is utána, mert ha nem: kiesszik a kezetekből, mint a gyermek markából a porcellán-edény és sirhattok utána... A nép boldog lett, szántott, boronált, vetett, egyszer-kétszer aratott is, de ez nem tartott soká. A szélmolnár szava lassankint kezdett beteljesedni. A ragadozó állatok, emberi formában, kezdtek kibujni az oduikból s előbb egyenként és ravasz óvatossággal, majd meg csoportosan és mind egyre tolokodóbb módon körülhálózta a parasztokat és mint a mesebeli rókák, addig dicsérték a hollók hangját, míg ki nem ejtették szájukból a sajtot. Az ország azé lett tényleg, akié a föld!...

És most nagy diadallal jött az új-kor. Gözzel, romboló erővel haladt beljebb, beljebb, hogy elsöpörje a régi hagyományokat és helyébe állítsa mindazt, ami az ő fölfogása szerint jobb a jónál. A szélmalom ellen is fölvette a harcot s ott, ahol valamikor a nád-erdő lengette bóbítás zászlaját, fölépíttette az első tanyai — gőzmalmot.

A gőzmalomnak persze nem volt szüksége a szélre, bugott állandóan és magas kürtőjéből ontotta egyre jobban a fekete füstöt, mely mint leszakadt fátolszövet uszott a mező virágai fölött és az összezsugorodott tavacska tükrén át a szélmalom felé.

Bezzeg nem hallott most már ősszel se nagyot a szélmolnár. Olyan lett mint a lotyó-sneff, a síkvizeknek messzelátó öre — belemeredt tekintetével a ködös távolságba és nézte, leste, hogy mikor jönnek az emberek örletni a tanyák felől. És az emberek jöttek. Egyik a másika után. Egylovás, zörgős parasztkocsik vonultak befelé, egy-egy zsák buzával az aleserényen, ámde nem a szélmolnár lejárája előtt álltak meg, hanem a gőzmalom kapuja irányában, ahol fölgyűrt ingu-ujju legények várakoztak az örletőkre s mikor megálltak, odamentek a kocsikhoz, leemelték róla a buzát és bevitték a malomba. A parasztoknak tetszett ez. Mosolyogtak. Ilyen mosolygó arccal válaszoltak az elesüggedt szélmolnár kérdésére is:

— Hogy mért nem kendnél örletünk!... Hát azért Imre bácsi, mert mink se leshetjük mindig a szelet...

— Hát eddig leshettétek? — felelte szomorú, megnyult arccal a szélmolnár.

— Az eddig volt!

— De odaát nagyobb a vám.

— Nem baát, lévőszik érte a zsákot, mög föl is töszik a kocsira.

A hetyke válasz nagyon lesujtotta a régi világ emberét. Hát ilyen az élet... Így fizet a mai nemzedék... Valamikor könyörögtek neki, hogy örölje meg a buzájukat és az volt a boldogabb, aki megvesztegetésül odanyújtotta a dohányzacskóját, hogy gyújtson rá egy pipa jó magyar dohányra. Meg is süvegették, ha látták messziről... És ehol e... Hiába no, az idők változnak... És változnak az emberek is. De persze az győz, aki okosan, az ész segítségével változik és nem az árnyak, hanem az árral uszik.

Most, hogy learatták a dus istenáldást és rendre hullott az élet, Imre bácsi, a szélmol-

emberek lázas gyönyörűségével kiáltott ki az országutra az ösmerőseinek:

— Jöhettek már öröltetni, hé!

— Ugy-e...

— Nem kell már a szelet várnotok.

— Na... Miért?

— Azért, mert itt van már a motor, hajtja a vitorlákat!

A parasztok leszálltak a kocsijukról, hogy meggyőződjenek a szavak igazságáról. S a míg nézték az öreg malom mellett, a tapasztott házikóban az új-kor lelkét: a gépet, mely a széles szíj segítségével rabszolgai munkába töri az eltűnő kor régi maradványát, ha az szívósan ragaszkodik még mindig a léthez és azt mondja neki: dolgozz, vagy pusztulj — megcsóválták a fejüket és azt mondták:

— Hát bátya, halad a világ!

Halad, valóban halad. Elsöpör mindent; még a költészet virágait is lehervasztja, mert ime, már forog szél nélkül is a dorozsmai szélmalom.

Ki tudja, melyik a szebb, melyik a jobb. Mi, öregek, lehajtjuk a fejünket s a ragyogó mult avarán várunk, várunk...

A király Szegeden.

Irta Lázár György dr.

I.

Hát bizony szép napok voltak azok!

Akik ezeket az utódoknak elbeszélhetnék, lassankint kihalnak. Mily bámulatosan gyors egymásutánban temették el Pálffy Ferencet, Varga pátert, Lichtenberg Móricot, Oltványi Pált, Kulinyi Zsigát, Váradi Nácit, Enyedi Lukácsot, Zsótér Andort, Vajda Fülöpöt, Fodor Istvánt, Magyar Jánost, Vajda Samut, Cserép Sándort, Pálffy Rupát, Vass Károlyt, László Mihályt, Makó Lajost, László Gyulát, Rézi nénit, Babarezy bácsit. Fel kell e napok eseményeit jegyezni addig, míg vagyunk néhányan, kik a multak e napjait átérték.

Amikor Tisza Lajos lerakta az új Szeged alapjait s az árvíz által rombadöntött város helyén egy új, mosolygó metropolis emelkedett ki, ellátva a továbbfejlődés jóformán minden alapföltételeivel, akkor jelentést tett erről azon jóságos királynak, akinek szava lényegében mindennek megteremtője volt.

A város rekonstrukciója iránt állandóan érdeklődő király örömmel vette tudomásul hü emberének jelentését. Megígérte, hogy amint nyomoruságában meglátogatta Szeged népét, úgy még az 1883. év folyamán meg fogja látogatni az új épült várost s személyesen győződik meg arról, hogy királyi szavai, melyeket 1879 március 17-én a szegedi vasúti állomáson Pálffy Ferenc polgármester üdvözlő beszédére mondott: „Szeged szebb lesz, mint volt“, teljesedésbe mentek-e?

Végtelen öröm árasztotta el a város hatóságát és összes népét akkor, midőn Tisza Lajos értesítette a várost arról, hogy őfelsége Tisza Kálmán miniszterelnökkel, Orczy Béla báró belügyminiszterrel és egész udvartartásával október 14-én a délelőtti órákban Szegedre érkezik s egész udvartartásával három napot Szegeden töltvén, csak 16-án éjfélkor távozik el hü népe köréből.

E látogatás, ámbár a közvetlen cél az újra épült Szeged megtekintése s az alapjaiban már kész rekonstrukció méltatása volt, mégis az akkori közviszonyok között kimagasló politikai jelentőséggel is bírt. A horvátok és szerbek rakoncátlankodtak, a délszláv mozgalom az alvidéken erős hullámokban csapdosott, a derék bánáti svábok között a Schulverein agitált. Meg kell mutatni a magyar királynak, a magyar alvidék fővárosában való fényes megjelenése és a tisztelgő deputációk üdvözlésére adott királyi szavak által azt, hogy a magyar király s ezzel a magyar állam hatalma teljes fényében és erejében fennáll s e hatalom ellenében minden fészkelődés hiábavaló és hatástalan.

Ez okból a király fogadtatása mesészerűleg fényes volt. Réstvert abban az ország-